

GAJ (146) sb m

gąj, gaj- (w tym 1 r. błędne znakowanie).

sg N gąj (15). ◇ G gaju (14), gaja (1); -u : -a ZapWar (5 : 1). ◇ D gajowi (2). ◇ A gąj (14). ◇ I gaj(e)m (5). ◇ L gaju (52). ◇ pl N gaje (10), gajowie (1) ArtKanc. ◇ G gajów (6); -ów (3), -(o)w (3). ◇ A gaje (14). ◇ I gajmi (4). ◇ L gajach (4) Mącz, ReszPrz, SarnStat (2), gaj(o)ch (3) FalZioł, GroicPorz, HistHel; ~ -ach (2) Mącz, ReszPrz, -äch SarnStat (2). ◇ V gaje (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XVIII w.

1. Las, zagajnik; nemus Mymer¹ BartBydż, Mącz, Calep, Cn; silva Mącz, Calag; paradeisus Mącz; acherusion, aviarium, lucus, saltus Cn (139) : Iako kadym przyednacza sbraczya shwa srybya przeshedlem [!] poczavszy oth granycze kthora shya konyczy za gayem rzeczonem kozye ZapWar 4522 nr 2237; yakom gy na then czasch sbyl gdy my w gayv rabył a wzacz my szye nye dal ZapWar 1533 nr 2389, 1504 nr 2021, 1505 nr 1966, 1507 nr 1899, 1511 nr 2095, nr 2096 (16); BierEz H3 [2 r.], M4v, Rv; Mymer¹ 20v; BartBydż 97; LibMal 1551/163; GroicPorz hh3v; RejWiz 23v, 27, 194v; Kto w cudzym gáiu vrąbi dąb godny do ośi/ álbo kthoby też drew nárąbił poſpolitych woz/ tákowy temu czyi ieft gay przepada winy trzy grzywny UstPraw E4, E4 [3 r.], E4v; Ten rzekł/ wierę goſpodze/ y dziś w wálzym kráiu/ Wolałbych być k wieczoru/ niż w nalepłzym gáiu. Páni mu náłáiáá/ iuż tám iedź do gáiu/ A do śmierci nie byway/ chcelzli w nálzym kráiu. RejFig Dd6v; BielKron 66v, 442; Coryletum, Locus corylis obsitus, Leszczynowy álbo laskowy gay. Mącz 66d, 245b, 264e, 276d, 340a, 352b; RejZwierc 238v; Y przybrał grubą ziemię [...] wyfokiemi gáyimi/ wefołymi dąbrowámi/ piéknymi gorámi SkarŻyw 259; MWilkHist F4; KochJez B3; KlonŻal D2v [3 r.]; Gdziekolwiek kto inſzy po niewiem iákich Brogách/ łtogách/ dworách/ álbo Gáiách zgromadza y bnduie okrom kościoła poſpolitego/ nie zgromadza ále roſprałzá/ ſwiętokraydźcá ieft ReszPrz 108; Były też tám łásiednie bliſkie ine gáie/ Zá nimi wielkie łąki/ y co Wiołná dáie. WisznTr 11, 11 [2 r.]; BielSen 1, 5; Calep [695]a; GrabowSet T3v; SarnStat 189, 668, 669, 1091, 1092, 1160; GrabPospR L3v, L4v; CiekPotr 42; KlonFlis E3, G2v.

gaj kogo, czyj (14): Iako szlachathny andrzej kopythko szbrzumynya pawlowycz Bądącz obronycza gaya szlachathnyego yanya kadaszcha kthorego zaszthąpył then tho yan kadasz ysz gy szbył thedy kyedy mya sza wgaya Czynyacz szkoda wszącz nyeda Tako my etc. ZapWar 1514 nr 2120, 1513 nr 2112, 1525 nr 2344, 1528 nr 2535, 1530 nr 2423, nr 2432, 1549 nr 2659; UstPraw E4 [2 r.], F [2 r.]; SarnStat 668, 1243, 1246.

W charakterystycznych połączeniach: gaj cedrowy, cudzy (6), dębowy (3), laskowy, leszczynowy, nowo zapuszczony, nowy (2), piękny (3), sosnowy, stary, świeży, trwały, wesoły (2), wysoki (3), zielony (4).

Wyrażenie: »gumno jak(o) gaj« (3): Gumno ząwłze iáko gay GostGospPon 170; KlonFlis D3; Czemu nie brác lotunku: gdyż y ziemiá dáie Zá trochę žiarn poſianych gumná iáko gáie? KlonWor 76,

Zestawienia: »gaj Jabes« (1): ále mężowie z Iabes Gáláad [...] zebráli ciáá z muru/ popalili y pochowáli kości w gáiu Iabes BielKron 68.

»gaj okącki« (2): ya komyaym nyerabył drew poszpolythych brzozowych y dambouich wgayv okączyem ZapWar 1502 nr 1935, 1532 nr 2452.

»gaj stojartowski« (1): Iakom ya nyenasedl vczlivey [!] dorothyey czorkj nygdy robothnego Valenthego sscholypsow w gayv Stoyarthowskiem anym yey na then czasz sgwalczył *ZapWar 1538 nr 2593*.

Szereg: »las, (i, albo) gaj« [szyk 16 : 4] (20): *ZapWar 1529 nr 2430, 1532 nr 2403*; A ROfcie tho ziele wgaioch y wlefiach *FalZioł I 154c*; *GroicPorz ii3v*; *Mącz 245b [2 r.]*; *Calag 555a*; Płáćcie [...]. Láfy czarne y w polách nowo zápułzczone Gáie/ y wy bezludne y nie oládzone Pułzcze *KlonŻal A3v*; Iuż trawá, láfy, gáiowie/ kwiećie polne, y też ptałzkowie/ Pánu fię fwoiemu z chućią ráduią/ wefoło fpiewáią. *ArtKanc E19v*; *GórnTroas 17*; miáfto Elbing [...] z [...] miáfteczkiem Tholkmit/ y z iego powiátem/ y vrzędem/ láfow y gáíow [*et suo officio sylvarum et nemorum JanStat 868*] [...] ma zołtác w páńftwie y przy Zakonie náłzym. *SarnStat 1090, 64, 471, 655, 667, 668 [2 r.]*, 1243 [2 r.]; *KlonFlis C4*.

a. *Jako miejsce kultu pogańskiego (u ludów sąsiadujących z Izraelitami związane z kultem bogini płodności Aszery, na której cześć stawiano ozdobne słupy)* (28) : W on dzień przychyli fie człowiek ku ftworzyćielowi fwoiemu [...] á ná to co vczynili pálce iego nie poyrzy/ na gáie y ná bożnice báłwáńskie. *Leop Is 17/8, 4.Reg 21/3, Is 27/9*; *BibRadz Iud 6/25, 26, 28, 30, 3.Reg 15/13 (11)*; ftawił fie [*Achilles*] w kościele Apolinowym/ ktory był miedzy Illium á woýfkiem Troiańskim w gáiu/ gdzye fie tám nań záládzi w táimnym mieýfcu Paris z brátem Deifebem. *BielKron 59*; Pytaymy fie iedno co zá fpráwy ná on czás były ná fwiecie/ iákie tám były báłwáńftwá/ iáko chwalili drwá/ kámienie/ ognie/ gáye/ wody/ źwirzétá *RejAp 166*; A (potym) rofkazał krol [...] odzwiernym wynieść zkościołá Iehowinego wfzytkie naczynia poczynione Báháłowi/ y gáiowi *BudBib 4 Reg 23/4*; Wywioł też gay z domu Iehowy precz zá Ieruzalim do potoká Kidroná *BudBib 4.Reg 23/6, Deut 16/21, 4.Reg 23/7, 14, 15, 2.Par 15/16, 33/3, 1.Mach 1/50*; *HistHel B4v*.

gaj kogo (2): *Leop Deut 12/3*; Przeto ołtarze ich rozwálicie/ á obrázy ich połámiećie/ y gáie ich wyrábacie. *BudBib Ex 34/13*.

W charakterystycznych połączeniach: gaj bałwáński (2), *(po)święcony (święty)* (3).

Szereg: »las a gaj« (1): Ołtarze ich rozmiećie/ słupy połámiećie/ láfy á gáie ich wypalcie [*lucos igne comburite*] *Leop Deut 12/3*.

b. *Zaświaty* (1) : Lecz miedzy czczemi cięńiami w Cypryńfowym gáiu/ Milczy tám/ w mileżącym kráiu. *KlonŻal C3v*.

c. *Raj* (1) : Podźćiefz zá mną miłe dufze Záwináwfy fię w łoktułze. [...] Záprowádzę was do Ráiu Onego świętego gáiu. *MWilkHist G2*.

2. [*praw. Prawo korzystania z określonych płodów lasów i wód, też opłata za to prawo*]:

gaj na co: A też ten gaj w starostwie przedeckim nie. jest, tylko na leżące drwa *LustrWpol 188*.

Zwrot: »kupować gaj, wkupować się na gaj«: Wsi około Osyeka które się wkupują na gaj do lasow na such *LustrSand 99*; ledwoby zasię starostowie gaju w inszych [*lasach*] nie musieli kupować. *LustrWpol 188*.

Wyrażenie: »pieniężny gaj«: Na tych bielach za listem KJM mieszczanie wiscy mają mieć wolne koszenie sian wedle pierwszego zwyczaju, z których nie pieniężny gaj, jako przedtym płacili, ale owsu 80 beczek na każdy rok dawać mają. *LustrPodl 141*.

Zestawienia: »gaj pasznyi«: Gaju pasznego z tego leśnictwa czyni do roku citra vel ultra zł pol. 0/23. *LustrPodl* 143.

»gaj rybny (*a. rybacki*)«: Jezior do tego starostwa należących arendowano [...] z gajem rybnym za pewną sumę pieniędzy. *LustrPodl* 125; Gaju rybackiego za łowienie ryb w rzece Biebrzy przychodzi zł pol, 5. *LustrPodl* 143.]

3. n-loc (7): Item Mykolayewy dzyekanykovi zyaczyewi fwemv v Gayv grzywne pyenyedzi vkradl *LibMal* 1545/97, 4545/97, 97v, 4547/131v; Piotr Skorá z Gáiu Kálifki *SarnStat* 380 [*idem*] 383, 905.

Synonim: **1. las.**

Cf **GAJENIE**

MM